

N:o 40.

Ank. till Riksd. Kansli den 6 Maj 1873, kl. 5 e. m.

Utlåtande, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition, i fråga om åtgärder för afskaffande af de så kallade säljbara apoteksprivilegierna.

Den ifrågavarande nådiga Propositionen, som blifvit af begge Kamrarne till Lag-Utskottet remitterad, är af följande lydelse:

»I underdånig skrifvelse den 12 Juli 1851 anförde Rikets Ständer, huru som, i anseende till de menliga följder, som uppkomme deraf, att privilegier för apotekareyrkets bedrivande öfverlätas genom köp och arf med mera, hvar af icke sällan händt, att förvärfvandet af rättighet att detta yrke bedriva mindre varit beroende af kunskaper och ådagalagda insigter i detsamma, än af förmågan att för apoteksprivilegierna erlagga en hög, ofta öfverdrifven köpeskilling, framställning blifvit hos Rikets Ständer gjord om angelägenheten att i detta förhållande tillvägabrinda förändring; hvarvid Rikets Ständer inhemtat, bland annat, att öfver de flera tid efter annan till Kongl. Maj:t inkomna underdåniga hemställanden och förslag i ämnet, Sundhetskollegium den 17 Oktober 1845 afgifvit underdånigt yttrande, deri Kollegium på anförda skäl ansett, att uti hvad redan om apoteksprivilegiers öfverlåtande vore stadgadt någon ändring icke borde ifrågakomma, men att en Kollegie-ledamot, General-direktören m. m. Ekströmer derutinnan varit af skiljaktig mening samt hufvudsakligen anført, att, om än apotekareyrket

vore till en viss grad att anse såsom ett merkantilt näringfång, det derjemte vore ett vetenskapligt yrke, af den vigt för menskligheten att dess utöfning icke anförtroddes åt någon annan än den, som deri förvärfvat och ådagalagt behöriga kunskaper och skicklighet, hvaraf äfven syntes böra följa, att den, som genom högre kunskaper och större skicklighet gjort sig bäst kvalificerad till samma yrkes utöfning, företrädesvis borde dertill blifva använd, hvilket dock, så länge rättigheten att drifva apoteksrörelse endast genom inköp af företrädarens privilegium kunde förvärfvas, icke alltid lät sig verkställa, då det vore icke skickligheten, utan bästa tillgången på penningar eller största krediten och i förening dermed mången gång minsta betänksamhet i kalkyl, som bestämde, hvilken blefve egare af ett ledigt eller till salu utbudet apotek, så att staten icke blott vore beröfvad tillfället att för det allmännas båtnad företrädesvis använda och genom befordran belöna och uppmuntra, den större skickligheten, utan ock måste stillatigande öfverlåta dispositionen af detta viktiga prerogativ åt enskild mans af enskildt intresse beroende val; till undanrödjande af hvilka olägenheter, de der icke hade sin grund uti någon i gällande författningar bestämdt medgifven rättighet att apoteksprivilegiet försälja, utan snarare vore att söka uti en oriktig tydning af den oegentliga benämningen »privilegium», som rättigheten att å viss ort idka apoteksrörelse af ålder erhållit, bemälde General-direktör framställt ett förslag, gående derpå ut, att, efter skedd samt af Kongl. Maj:t i nåder gillad värdering och klassifikation utaf samtliga i riket befintliga apoteksprivilegier, två procent af det för hvarje privilegium sålunda, inom klassen, bestämda värde borde årligen afskrifvas, hvarigenom detta värde vid inträffande köp minskades med motsvarande summa, intilldess vid utgången af femtionde året privilegiet vore helt och hållet hemfallet till staten; och yttrade Rikets Ständer vidare uti berörda skrifvelse, att, som otvifvelaktigt vore, att handeln med så kallade apoteksprivilegier, hvilken handel svårigen kunnat blifva möjlig utan genom bristerna i gällande stadganden, medförde stora olägenheter för apoteks-yrkets behöriga utöfning, hvadan det syntes nödigt, att denna handel borde upphöra, äfvensom att bestämda föreskrifter derom utfärdades, likväl på det sätt, att någon uppoffring för staten derigenom icke ifrågasattes och att någon förhöjning af medicinaltaxan ej heller af sådan anledning komme att ega rum, Rikets Ständer, som för sin del funnit det af General-direktören Ekströmer föreslagna sätt för tillvägbringande af rättelse derutinnan vara väl grundadt, i underdånighet anhölle, det Kongl. Maj:t i nåder måtte tillse, huruvida ej i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de af bemälde General-direktör uppgifna grunder, ifrågavarande privilegiihandel måtte genom årlig amortering kunna för framtiden afskaffas.

I det underdåniga utlåtande, Sundhets-kollegium den 21 December 1852 afgaf i anledning af Rikets Ständers berörda framställning, vitsordade Kollegium nyttan af privilegiihandels afskaffande och tillstyrkte så väl då, som i de underdåniga yttranden, Kollegium sedermera i denna fråga afgifvit, att denna handel måtte bringas till slut, så mycket heldre som Kollegium icke ansåg densamma hvila på laglig grund, ehuru tillika, enligt Kollegii förmenande, måste medgifvas att ett omedelbart afskaffande af dylik handel skulle ådraga de med en sådan förändring samtida apoteksinnehafvarne ett oförtjent lidande och medföra en både för dem enskildt och för yrket i allmänhet betänklig rubbning i deras ekonomiska ställning. — Apoteksinnehafvarne åter, som jemväl lemnades tillfälle att yttra sig öfver det af Rikets Ständer väckta förslag, bestredo privilegiihandels afskaffande, såsom hvarken nyttigt för yrket eller nödvändigt för det allmänna eller ens lagligen kunnande ega rum utan uppoffring af staten, eftersom privilegiet vore innehafvarens välfångna egendom, som icke utan full ersättning kunde honom frångas.

Då emellertid frågan förblef oafgjord, inkom Apotekare-societetens direktiou ungefär tio år sednare, eller den 30 April 1863, till Kongl. Maj:t med en underdånig framställning, deruti direktionen väl förklarade sig vidhålla den af apotekarne förut uttalade åsigten om privilegiernas natur och nyttan af deras fortvaro, men tillika, »på det den väckta frågan måtte erhålla ett definitivt afgörande, som kunde bringa till slut den osäkerhet, som alltid i någon mån uppstode derigenom att ett dylikt förslag (privilegiihandels afskaffande) väckts och vunne något understöd», i underdånighet gaf tillkänna, att, om Kongl. Maj:t funne en förändring med de säljbara privilegierna böra ske och statens tillgångar icke medgäfvade deras inlösende, Apotekare-societetens medlemmar förordade frågans lösning i enlighet med ett förut framställt förslag, som af Sundhets-kollegium redan i dess ofvanberörda utlåtande den 21 December 1855 omnämmts med gillande såsom till sin hufvudsakliga grund öfverensstämmande med, men i enkelhet och ändamålsenlighet öfverträffande det förslag, som af Rikets Ständer i deras omförmälda skrifvelse berördes. Nämnda af Apotekare-societeten då omfattade förslag afsåg, att Kongl. Maj:t skulle genom allmän författning stadga, att all försäljning af apoteksprivilegier skulle vara upphäfven med femtionde året, efter det, då författningen utkom. Intilldess denna tidpunkt inträffade, skulle således privilegierna få försäljas såsom förut, ehuru privilegii-priset naturligtvis komme att efterhand nedgå, i den mån den föreskrifna tidpunkten för handels upphörande nalkades, hvarigenom den förlust, som blefve oundviklig för privilegii-innehafvarne, åtminstone komme att fördelas på en längre tid och någon ersättning alltid för dem

vara att påräkna, när de lemnade privilegiet. Vid det medgifvande till privilegiernas framtida upphörande, Apotekare-societetens biträdande af nämnda förslag innefattade, fästade societeten dock vissa förbehåll, hvilka Sundhetskolegium i infordradt underdånigt utlåtande den 21 December 1863 emellertid ansåg vara af beskaffenhet att icke böra vinna nådigt bifall, enär derigenom det allmännas anspråk med afseende å sättet för denna närings utöfning under den bestämda öfvergångstiden icke skulle blifva behörigen tillgodosedt. Detta föranledde ock, att Kongl. Maj:t genom nådigt beslut den 12 November 1869 förklarade det af societetens direktion framlagda förslag i dess dåvarande skick icke kunna bifallas, men att Kongl. Maj:t ville lemna direktionen tillfälle att, efter förnyad behandling af ärendet, till Kongl. Maj:t inkomma med ytterligare framställning i ämnet.

Med begagnande af det tillfälle, Kongl. Maj:t sålunda lemnat Apotekare-societetens direktion att afgifva ett förnyadt förslag om sättet för de säljbara apoteks-privilegiernas afskaffande, öfverlemnade direktionen den 20 September 1870 till Kongl. Maj:ts pröfning ett dylikt förslag, som åsyftade att för samtliga apotek af ifrågavarande beskaffenhet upprätta en gemensam amorteringsfond, från hvilken de nuvarande innehafvarne af säljbara apotek skulle få till sig utbetaldt hvad sjelfva öfverlåtelseätter: af apoteket, efter behörig uppskattning, kunde anses vara värd, emot det att med apotekets innehafvande följde skyldighet att å bestämda tider till fonden erlægga hvad till ränta och amortering af det från fonden utbetalda ersättningsbeloppet jemte förvaltningskostnader erfordrades, till dess att hela beloppet af ersättningen blefve guld.

Enligt det förslag till stadgar för berörda amorteringsfond, direktionen uppgjort, skulle hvarje egare af säljbart apoteks-privilegium vara berättigad att anteckna sig till delaktighet i fonden för en viss summa, hvartill han uppskattade sitt privilegium. Innan något privilegium af fonden inlöstes, skulle emellertid alla de privilegier, hvilka till inlösen anmälts, värderas af nämnder, utsedda af fondens styrelse, hvarefter och sedan nämndernas yttranden inkommit till styrelsen, denna skulle ega att fastställa de belopp, hvarmed privilegierna borde af fonden inlösas. Såvida innehafvaren af apoteket åtnöjdes med det af styrelsen fastställda beloppet, skulle han, så snart tillräckliga medel blifvit för fondens räkning upplänta, få hos fonden lyfta hela detta belopp, hvarmed han ock afstode från all rätt att vidare försälja eller eljest på annan person öfverlåta apoteket. Dessutom ålåge honom att, jemte en viss afgift, som skulle erläggas när han tecknade sig till delaktig-

het i fonden, och som vore afsedd till bestridande af organisationskostnader och bildande af en reservfond, från den dag, privilegiet blifvit inlöst, för hvar halfår förskottsvis till fonden inbetala hvarje gång högst 3½ procent å inlösningsbeloppet, hvilket skulle fortgå under så lång tid, som erfordrades för beloppets amortering. När dylikt apotek blefve ledigt, skulle ny apotekare tillsättas af Kongl. Maj:t, i den ordning som nu iakttages vid apotek med personliga privilegier, och skulle denne, hvilken således ej vidare behöfde såsom för närvarande förvärfva rättigheten till apotekets innehafvande mot en viss köpesumma, deremot vara förbunden att öfvertaga företrädarens skyldighet att verkställa halfårsinbetalningarne till fonden. Under rättelse om det belopp, hvartill dessa uppginge, samt huru lång amorteringstid återstode, skulle meddelas i kungörelsen om privilegiets ledighet, hvari jemväl borde intagas föreskrift, att sökande skulle ställa borgen för hvad till inlösen af företrädaren tillhöriga varulager, inredning, kärl och instrumenter erfordrades. Underlåte apotekare att å den bestämda förfallotiden verkställa föreskrifven inbetalning till fonden, skulle han vara skyldig att erlægga viss ränta å det förfallna beloppet, och om detta ej inom två månader vore inbetaldt, skulle han hafva förverkat rättigheten att vidare innehafva apoteket, som då genast komme att förklaras ledigt, en föreskrift som vore nödvändig för att betrygga fondens rätt att komma i åtnjutande af de beräknade amorteringsbidragen. Om under amorteringstiden Kongl. Maj:t skulle bifalla nytt apoteks anläggande i stad, der redan ett eller flera sådana funnos, för hvilket eller hvilka privilegiet blifvit af fonden inlöst, skulle jemväl innehafvaren af det nyinrättade apoteket vara underkastad skyldighet att lemna bidrag till fonden efter vissa i förslaget angifna grunder, hvaremot den eller de andre apotekarne i staden skulle erhålla en motsvarande minskning i sina förut bestämda bidrag; varande detta stadgande påkalladt af omtanken om de i amorteringen deltagande apoteksinnehafvarnes förmåga att fullgöra sina skyldigheter till fonden, hvilken förmåga skulle kunna i väsentlig mån minskas, derest nya apotek finge inrättas; som icke bidrogo till fonden och derigenom komme i en fördelaktigare ställning än de äldre apoteken. Förslaget bestämde vidare, att den upplåning af medel, som erfordrades för att sätta fonden i stånd att verkställa privilegiernas inlösen, skulle ske med det vilkor, att återbetalningstiden icke finge öfverstiga fyratiofem år. Slutligen innehöll förslaget åtskilliga föreskrifter, afseende fondens förvaltning, som skulle uppdragas åt en styrelse, utsedd af delegarne och för dem redovisningsskyldig.

Öfver det förslag, hvars grunder här blifvit i korthet angifna, har Sundhets-kollegium blifvit hört, dervid Kollegium ansett det vara otvifvelaktigt, att för apoteksväsendet öfver hufvud vore nyttigt, om den osäker-

het kunde bringas till slut, hvilken nu rådde om verkliga betydelsen af ifrågavarande apoteksprivilegier, hvarföre och då det nu framlagda förslaget, hvilket afsåge såväl ett skyndsamt upphörande af handeln med dylika privilegier, som ock att bereda nuvarande innehafvare af privilegierna någon ersättning för hvad de för sina apoteksrättigheter utgifvit, syntes kunna leda till det dermed afsedda ändamålets vinnande, Kollegium funnit sig böra i hufvudsaken tillstyrka dess godkännande, ehuru Kollegium på samma gång gjort hemställan om åtskilliga ändringar i förslagets särskilda delar, likasom rörande behovet af ett särskildt stadgande i fråga om sådana hittills säljbara privilegier, hvilkas innehafvare icke läte anteckna sig till delaktighet i fonden; i hvilket afseende Kollegium föreslagit, att Kongl. Maj:t måtte, i sammanhang med pröfningen af det underdåniga förslaget till stadgar för amorteringsfonden, förordna, att, äfven om innehafvare af dylikt privilegium icke begagnat tillfället att få privilegiet af fonden inlöst, all stadfästelse å försäljning eller öfverlåtelse af apoteksprivilegium skulle upphöra med femtionde året efter det, då nådigt beslut fattades angående apoteksprivilegiernas amortering, så att efter berörda tids förlopp alla apotek blefve personligt privilegierade.

Med afseende å hvad Sundhets-kollegium anført rörande amorteringsförslagets särskilda delar och hvad i öfrigt vid pröfningen deraf förekommit, har Kongl. Maj:t funnit samma förslag icke vara af beskaffenhet att kunna i oförändradt skick bifallas. För ett ändamålsenligt ordnande af apoteksväsendet är det emellertid af synnerlig vigt, att den visserligen ej i lag uttryckligen medgifna, men på långvarig häfd grundade rättigheten för innehafvarne af alla äldre apotek att till hvilken kompetent person som helst öfverlåta sitt privilegium och sålunda kunna därför betinga sig en mot inkomsten af rörelsen svarande betalning, må, så snart ske kan, upphöra. En sådan förändring af det nuvarande förhållandet kan dock ej åstadkommas utan känbar förlust för de apotekare, hvilka, enligt det hittills följda bruket, varit nödsakade att för sina privilegier betala ofta ganska höga köpeskillingar; och då till godtgörande häraf någon mellankomst från statens sida icke läter kunna ifrågasättas, synes det vara en af billigheten förestafvad oafvislig pligt mot de nuvarande apoteksinnehafvarne, att förlusten för dem åtminstone göres så litet tryckande som möjligt och framför allt att de ej, genom förändringens omedelbara vidtagande, må på en gång drabbas af dess följder, utan lemnas rådruum att, genom årliga afskrifningar å den erlagda köpeskillingen för privilegiet, på en längre tidrymd fördela den förlust, som säljbarhetens upphörande medför, men just emedan för reformens fullständiga genomförande en längre tid således kommer att åtgå.

är det desto mera angeläget, att åtgärder för målets vinnande skyndsamt vidtagas. Derföre torde redan nu en viss tid böra utsättas, efter hvilkens utgång all handel med apoteksprivilegier ovilkorligen må upphöra. Då denna tidrymd, såvida ej de årliga afskrifningarne skola beräknas alltför höga, måste tilltagas någorlunda rymlig och således ej torde kunna bestämmas kortare än till 45 år, skulle emellertid det nuvarande förfarings-sättet med dermed förenade missförhållanden komma att ännu under en lång följd af år fortfara, hvarjemte och då det under hela denna tid ej kunde undvikas att nya apotek blefve inrättade, för hvilka någon betalning icke erlades, den med nyssnämnda tidrymds bestämmande afsedda förmånen för de nuvarande apoteksinnehafvarne skulle komma att betydligt förringas. Att fullständigt undanrödja dessa olägenheter lærer svårligen låta sig göra. Öfvan omförmälda af Apotekare-societeten framlagda förslag om bildande af en amorteringsfond för inlösen af alla de så kallade säljbara apoteksprivilegierna synes dock anvisa en utväg att i väsentlig mån förmildra dem. Om nemligen, hufvudsakligen enligt grunderna för nämnda förslag, en amorteringsfond af tillräcklig styrka blefve genom upplåning anskaffad, hvarför under nuvarande penningekonjunktur några synnerliga svårigheter ej torde möta, och nödiga garantier ställas för uppfyllande af fondens förbindelser, kunde derigenom tillfälle beredas för hvarje apotekare, som det önskade, att erhålla full lösen för sitt apoteks uppskattade värde, och då antagas, kan, att största delen af nuvarande apotekare skulle af en sådan förmån sig begagna, samt de apotek, hvilkas privilegier af fonden inlöstes, upphörde att vidare vara säljbara, så att föreståndarne för dem, vid inträffande ledighet, komme att antagas i samma ordning som nu i fråga om apotek med personliga privilegier eger rum, komme följaktligen innan kort den tid att inträda, då ett mera ändamålsenligt ordnande af apoteksväsendet läte sig göra.

På grund här af anser Kongl. Maj:t väl förevarande fråga kunna på öfvan antydda sätt lämpligen vinna sin lösning; men då dels bestämmelsen af en viss tid, efter hvars utgång apoteksprivilegiens försäljning eller öfverlåtelse skulle komma att upphöra, måste anses innebära en försäkran, att dylika, nu icke genom någon allmän författning uttryckligen medgifna öfverlåtelser skulle under nämnde tid tillerkännas giltighet; dels ock för möjligheter: att åvägabringa en amorteringsfond till nuvarande apoteksprivilegiens inlösen, erfordras, att äfven framdeles blifvande innehafvare af sådana privilegier tillförbindas att under nämnda tid, såsom vilkor för apoteksyrkets bedrivande, till fonden utgöra årliga för amorteringen erforderliga bidrag, har Kongl. Maj:t funnit sig, innan nådigt beslut i ämnet meddelas, böra i

ofvannämnda hänseende inhemta Riksdagens yttrande; och föreslår alltså Kongl. Maj:t,

att all handel med eller öfverlåtelse enskilde emellan af apoteksprivilegier skall med utgången af år 1920 upphöra att vidare tillerkännas gällande kraft, så att derefter rättigheten till apoteksrörelses idkande kommer att under alla förhållanden vara beroende allenast af de föreskrifter, som i fråga om sådan näring i allmänhet meddelas; och

att, i händelse derförinnan en amorteringsfond kan komma att bildas, i ändamål att inlösa nuvarande s. k. säljbara apoteksprivilegierna, en hvar innehafvare af sådant apotek, hvars privilegium blifvit af fonden inlöst, eller af nytt apotek, som framdeles kan komma att i stad inrättas, må, såsom villkor för apoteksrörelsens fortfarande utöfvande, kunna tillförbindas att intill nyssnämnda års utgång årligen till amortering af de för apoteksprivilegiens inlösen upplånta medel utgöra bidrag enligt de grunder Kongl. Maj:t vid fastställande af stadgar för amorteringsfonden kan komma att bestämma.»

Utskottet, som tagit denna nådiga Proposition jemte dertill hörande handlingar under öfvervägande, har dervid ansett sig icke böra underlåta att fästa uppmärksamheten på den af Apotekare-societetens direktion ifrågasatta bestämmelse att, när apotek af ifrågavarande beskaffenhet blir ledigt, den som af Kongl. Maj:t utnämnes till detsammas öfvertagande skall vara skyldig, der det äskas, att från den afgående apotekaren eller hans rättsinnehafvare till sig lösa allt varulager af fullgod beskaffenhet jemte inredning, kärl och instrumenter. Billigheten såväl som det allmännas välförstådda intresse synes nemligen fordra, att dylik föreskrift meddelas. Men då det torde ankomma på Kongl. Maj:t att härom i administrativ väg förfoga, samt någon anledning till anmärkning emot förevarande förslag för öfrigt icke förekommit, får Utskottet värdsamt hemställa,

att Kongl. Maj:ts berörda nådiga Proposition måtte af Riksdagen bifallas.

Stockholm den 6 Maj 1873.

På Utskottets vägnar:

H. G. von Gegerfelt.

Reservation:

af Herr Grefve *Mörner*: »Då uti Sverige någon billig klagan icke kunnat förspörjas i anseende till det sätt, hvarpå apoteksrörelsen öfverhufvud taget skötes, utan densamma torde vara inrättad på ett vida gagne-

ligare och för allmänheten mera betryggande sätt än som är fallet i de länder der, äfven i denna näring, en fri täflan eger rum;

då, genom den föreslagna förändringen, möjligheten att erhålla apotek för dem, som sig åt detta yrke egna, ifall Kongl. Maj:ts proposition antages, synes komma att bero på ålder eller andra dylika förtjenster, enär apotekarne förmodligen sedan lära komma att likasom postmästare m. fl. embetsmän af Kongl. Maj:t tillsättas, så att en yngre och genom skicklighet utmärkt man ingalunda torde få lättare utan sannolikt fast svårare än nu att kunna för egen räkning erhålla ett apotek;

då, om man afser ifrån den måhända misshagliga klangen af ett ord och, i stället att på grund deraf fatta en mening, undersöker sak, det nuvarande så kallade »Privilegiet» torde finnas vara ifrån början af Riks-styrelsen för Apotekare-societeten anordnad, och gagnet deraf icke ens ännu lär i sjelfva verket kunna bestridas, samt, äfven om nuvarande förhållande upphäfves, inskränkningen ändå så till vida kommer att kvarstå, som inga flere apotekare synas komma att få finnas, än de som till denna rörelses bedrivande blifva af Kongl. Maj:t allernådigt utnämnde, hvadan apotekaryrket ifall det, efter hvad sannolikt är, ordnas på sådant sätt, blifver ett slags embetsprivilegium;

då jag icke kan förstå rättvisan i den föreslagna amorteringsplanen, hvarigenom en hjälplig ersättning för utlagda medel väl torde beredas dem, som, då amorteringen börjar, innehafva apotek, men föga ersättning tillgodokommer åter dem, som sedan under en lång tidsföljd få tillskjuta medlen för denna så kallade amortering; samt

då jag icke kunnat finna, att förändringen påkallats af dem, hvilka omfattat apotekaryrket och icke heller egentligen från allmänhetens sida, om äfven, efter någon eller några motionärers bedrivande samt måhända utan någon egentlig undersökning, fångade af klangen uti ordet »Privilegium», Riksens Ständer *sommaren* 1851 beslöto hemställa om förändring i anseende till privilegierne:

föranlåtes jag för min del påyrka afslag å Utskottets hemställa om bifall till Kongl. Maj:ts ifrågavarande nådiga proposition».
